

ДОСЛІДЖЕННЯ ВИРОБНИЦТВА ВАЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ ТА ПО РЕГІОНАХ

***БОГДАНОВИЧ О.А., ЗДОБУВАЧ*,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА***

Постановка проблеми у загальному вигляді В сучасних умовах економічної ситуації в Україні проблема галузевої перебудови структури народногосподарського комплексу набула особливої гостроти.

Удосконалення структури агропромислового комплексу, в першу чергу, основної його галузі, сільського господарства – основна умова для сталого розвитку економіки країни [1], для сприятливого вирішення продовольчої безпеки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розв'язанню проблем удосконалення виробничої структури та спеціалізації агроформувань присвячено низку праць економістів-аграрників – А.П. Азізова, В.Я. Амбросова, В.Г. Андриічука, І.Ф. Баланюка, О.А. Біттера, В.В. Зіновчука, П.К. Канінського, П.Т.Саблука, В.І. Ткачука, В.В.Юрчишина та ін.

З історії розвитку сільського господарства в Україні у 1861 – 1914 рр. - численні регіони імперії перебували на різних стадіях економічного й соціального розвитку. Перехід від архаїчного до індустріального суспільства виявився занадто тривалим. Понад 70% населення було безпосередньо зайнято в землеробстві, а в сільській місцевості на початку ХХ ст. проживало близько 85% жителів країни. За традицією, сільське господарство вважалося одвічним заняттям населення, а земля — невичерпним джерелом його добробуту. Країна трималася «на плаву» завдяки землеробству, що визнавали й вищі урядовці. За їх оцінкою, сільське господарство залишалося «найголовнішою сферою прикладання праці основної маси населення». За офіційними урядовими даними, напередодні Першої світової війни землеробство давало близько двох третин

---

* Науковий керівник – Шиян Д.В., д.е.н., професор

національного багатства — не менше 9 млрд руб. від річної продуктивності країни в 15 млрд рублів. Прибуткова частина бюджету Російської імперії також залежала переважно від сільського господарства, його зв'язків із зовнішніми ринками, оскільки надходження іноземної валюти і митних зборів визначалося продажем за кордоном у величезних обсягах зернових, а також продуктів тваринництва і птахівництва, цукру, олії, спирту, тютюну, деревини тощо [9].

Сільськогосподарська галузь для Української держави завжди була однією з пріоритетних сфер як зовнішньо-економічного, так і внутрішньо-економічного розвитку країни, адже питання організації виробництва й підтримки продовольчого забезпечення для окремої держави актуальні в усі часи. Від цього залежить не тільки життєздатність і самодостатність країни й суспільства, а й безліч найрізноманітніших напрямів людської діяльності [8].

У сьогоденних умовах військового протистояння й економічної кризи сільське господарство серед інших галузей демонструє позитивну тенденцію. Незважаючи на всі труднощі і військову агресію, агропромисловий комплекс став єдиною галуззю української економіки, яка в останні місяці збільшила обсяги продовольчого виробництва та експорту [8].

Формулювання цілей статті. Важливого значення набуває розробка теоретичних засад удосконалення організаційно-виробничого механізму функціонування сільськогосподарських підприємств і практичних пропозицій щодо оптимізації галузевої структури виробництва з урахуванням комплексу економічних, соціальних та природно-екологічних факторів.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб зрозуміти основні тенденції зміни складу та структури валової продукції в розрізі галузі, розглянемо цей показник на прикладі України та окремо по регіонах. Для цього будемо використовувати дані за період 1990 – 2014 роки.

За період, що досліджується, з 1990 по 2014 роки (2014р. без урахування тимчасово окупованої території Криму), можемо прослідити, що відбувалося з виробництвом валової продукції сільського господарства в Україні (табл.). Показник виробництва валової продукції спочатку мав тенденцію до зниження: з 282774,2 млн грн (1990р.) до 151022,2 млн грн (2000р.) – зменшився на 46,6% - це були кризові роки як для сільського господарства так і країни в цілому.

Валова продукція сільського господарства України за 1990-2014рр.

Роки	Валова продукція, млн грн	з неї		% рослинництва у валовій продукції	% тваринництва у валовій продукції
		рослинництва	тваринництва		
1990	282774,2	145502,0	137272,2	51,5	48,5
1995	183890,3	106329,6	77560,7	57,8	42,2
2000	151022,2	92838,9	58183,3	61,5	38,5
2005	179605,8	114479,9	65125,9	63,7	36,3
2010	194886,5	124554,1	70332,4	63,9	36,1
2011	233696,3	162436,4	71259,9	69,5	30,5
2012	223254,8	149233,4	74021,4	66,8	33,2
2013	252859,0	175895,2	76963,8	69,6	30,4
2014*	252924,4	177443,5	75480,9	70,2	29,8

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м.Севастополя

З 2000р. показник валової продукції почав зростати і за період з 2000 до 2005рр. зріс до 179605,8 млн.грн – на 19%. В період з 2000 по 2011рр. відбувалося також зростання аналогічного показника в Україні – на 55%. У 2012 р. в порівнянні з 2011р. трохи знизився – на 4,5% за рахунок несприятливих природних умов. У 2014 р. в порівнянні з 2013р. показник валової продукції сільського господарства залишився на рівні 2013р., навіть трошки зріс – на 0,25% - це відбулося навіть з огляду на те, що в країні дуже складна політична ситуація (також без врахування тимчасово окупованої території Криму) [10].

Якщо дослідити галузеве співвідношення рослинництва та тваринництва в складі валової продукції сільського господарства України за період з 1990р. до 2014р., то можна зробити такі висновки: за весь цей період галузь рослинництва перевищувала галузь тваринництва (навіть цей відсоток у складі валової продукції сільського господарства зростав з кожним роком, з 1990р по 2014 р. – на 18,7 відсоткових пунктів: з 51,5% до 70,2%; відсоток галузі тваринництва з кожним роком відповідно зменшувався – на 18,7 відсоткових пунктів: з 48,5% до 29,8%) [4].

Відносно виробництва валової продукції сільського господарства у 2013 - 2014рр. за регіонами маємо тенденцію

зростання: по Україні цей показник зріс у 2014 році у порівнянні з 2013р. на 2,8% і склав 252924,4 млн.грн, у тому числі виробництво валової продукції рослинництва у 2014р. зросло на 3,1% порівняно з аналогічним показником 2013р., а тваринництва – на 2%. Спостерігається збільшення обсягів виробництва валової продукції у таких регіонах: Сумська область (загальний показник виробництва валової продукції сільського господарства за цей же період зріс на 10,2%, зокрема показник валової продукції по рослинництву зріс на 9,4%, а тваринництва – на 18,9%); Хмельницька (загальний показник зріс на 16%, по рослинництву – на 21,2%, тваринництву – на 4,4%); Тернопільська (на 16,8%, по галузі рослинництва – на 16,8% та тваринництва – на 3,2%); Вінницька (зростання відбулося на 12,2%, зокрема по рослинництву – на 9,4, тваринництву – на 18,9%). Стосовно Харківської області маємо також тенденцію зростання загального аналогічного показника на 4,4%, зокрема по рослинництву – на 5,9%, по тваринництву – відбулося зменшення на 0,5% [10].

По частці та місцю у загальному обсязі виробництва валової сільськогосподарської продукції у 2014р. перше місце займає Вінницька область (7,9%), на другому – Київська (6,3%), третє місце займає Полтавська (6,1%), четверте – Харківська (6%), п'яте – Черкаська (5,8%). Останні місця займають такі області як Закарпатська (1,7%), Чернівецька (1,9%), Луганська (2,1%), Івано-Франківська (2,4%).

За галузевим розподілення сільського господарства по регіонам за 2014р. можна виділити такі області: по виробництву продукції рослинництва – Вінницька (7,8%), Харківська (6,6%), Полтавська (6,6%), Київська (5,8%), Хмельницька (5,5%). Найменші частки у виробництві валової продукції рослинництва займають ті ж самі області, що і в загальному показнику по Україні. До областей, які мають найбільшу частку виробництва валової продукції тваринництва, можна віднести: Вінницька (8,3%), Черкаська (7,9%), Київська (7,6%), Дніпропетровська (6%), Полтавська (5%), Харківська (4,7%). До областей, які мають найменшу частку у виробництві валової продукції тваринництва відносяться такі області як Луганська (2,1%), Чернівецька (2,3%), Миколаївська (2,5%), Кіровоградська (2,6%), Сумська (2,8%) [10].

Завдяки комплексним заходам, спрямованим на забезпечення продовольчої безпеки держави, підвищення конкурентоспроможності продукції аграрного сектору на внутрішньому й зовнішньому ринках,

вирішення соціальних проблем села, у 2014 р. спостерігається приріст виробництва валової продукції сільського господарства порівняно з аналогічним періодом 2013р. [8]. Індекс обсягу сільськогосподарського виробництва становив 107,5 % (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь) у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – 112,6 %, у господарствах населення – 102,3%.

Попит на сільськогосподарську продукцію на світовому ринку високий, і Україна має шанси посісти важливе місце на цьому ринку. Для вирішення більшості проблем, а також використання в повному обсязі потенційних можливостей АПК України та максимальної реалізації аграрного потенціалу країни, українське сільське господарство потребує додаткового припливу інвестицій. Без залучення значних коштів вітчизняних і зарубіжних інвесторів нарощувати виробництво сільськогосподарської продукції буде важко. Тому потрібні реформи, які б стимулювали надходження інвестицій в аграрний сектор [3].

Сільське господарство може вивести Україну з кризи в найближчі роки.. Частка агропромислового комплексу у ВВП України наближається до позначки 20 %, що припускає збільшення надходжень до бюджету. Протягом 2013–2014 рр., на відміну від промисловості та будівництва, сільське господарство демонструє позитивну динаміку виробництва. І сьогодні лівову частку поставок продукції в Євросоюз становить сільськогосподарська продукція [8].

Наразі є серйозні передумови для суттєвого розширення експорту української сільськогосподарської продукції і значний резерв нарощування присутності на ринках країн Африки, Близького Сходу та Азії, серед яких найбільш перспективними є Японія, Південна Корея, В'єтнам, Пакистан, Бангладеш, Ірак та Китай. Водночас зменшується експорт до країн США, включаючи Російську Федерацію, яка все ж таки залишається одним із найбільших ринків збуту нашої продукції [5].

У галузевому вимірі основними джерелами досягнення позитивних темпів зростання можуть стати розвиток сільського господарства та невиробничої сфери. Розвиток промисловості поки що можливий лише в окремих галузях. Зарекомендувавши себе конкурентоспроможними гравцями на світових ринках, вітчизняні сільгоспвиробники поступово набувають досвіду щодо використання сучасних технологій та нагромаджують необхідні ресурси для цього.

Стійкі тренди зростання ємності світових ринків сільськогосподарської продукції формуватимуть умови для розвитку пропозиції вітчизняних аграрників у напрямках як покращання факторної продуктивності існуючих виробництв, так і створення нових [6].

Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва шляхом удосконалення його структури пов'язане із необхідністю забезпечення продовольчої безпеки регіону та його економічного розвитку [7]. Особливістю діяльності сучасних агроформувань – це кількісна і якісна недосконалість галузевої структури виробництва в них, що спричиняє випуск неконкурентоспроможної продукції. Проблема особливо актуальна в умовах зростання конкуренції на аграрному ринку, що ускладнює процес реалізації продукції для місцевого виробника та погіршує його фінансове становище.

Необхідно врегулювати належне фінансування та правильний його розподіл, удосконалити механізм підтримки кредитування сільськогосподарських виробників, створити сприятливіші умови для інвестування з метою акумуляції коштів у пріоритетні сфери діяльності підприємства, перетворити систему аграрного страхування в джерело майнового захисту, регулювати ціни на сільськогосподарську продукцію не тільки сільськогосподарських виробників, а й в ланцюгах посередницьких структур. Тільки за належної державної підтримки в Україні є можливість сприяти розвитку конкурентоспроможності сільського господарства, та сільськогосподарських підприємств зокрема, на міжнародних ринках [4].

Перехід України до ринкової системи господарювання обумовлений необхідністю проведення реформ, що означає підвищення ролі держави у розвитку економіки й, особливо, її аграрного сектора. Ефективне державне регулювання галузі необхідне для подолання кризових явищ і забезпечення подальшого інтенсивного розвитку АПК. Досвід високорозвинених країн, агропромисловий комплекс яких довгий час формувався під впливом держави, свідчить, що в умовах ринкової економіки ефективність аграрного виробництва значною мірою залежить від рівня державної підтримки галузі [5].

Співвідношення між рослинництвом і тваринництвом в різних країнах світу змінюється. У промислово розвинених країнах тваринництво переважає над рослинництвом. Так, у Швеції та Фінляндії на частку тваринництва припадає до 80% валової

сільськогосподарської продукції. У Франції ця частка значно нижче - близько 60%. Рослинництво над тваринництвом істотно переважає в країнах Середземномор'я, визначається недостатньо сприятливими для тваринництва природними умовами, а також в деяких країнах Східної Європи, зокрема в Україні, Молдові, Угорщині, Болгарії та ін ..

В цілому, співвідношення рослинництва і тваринництва залежить від наступних факторів:

- рівень індустріалізації країни (в Північній Америці та Західній Європі домінує висококомеханізоване тваринництво);

- природні умови (пасовищне тваринництво розвинене в посушливих степових і напівпустельних регіонах);

- етнічні та релігійні особливості певної країни (наприклад, іслам забороняє вживання свинини, індуїзм - яловичини).

Висновки: Розвиток сільськогосподарського виробництва обумовлюється виключно кон'юнктурними чинниками. В країні спостерігається перевиробництво одних культур над іншими, навіть їх виробництво є недостатнім і збитковим. Особливістю сучасного аграрного виробництва України є переважанням галузі рослинництва в сільськогосподарських підприємствах, а галузі тваринництва – в господарствах населення.

Проведені дослідження надали змогу проаналізувати сучасний стан виробництва валової продукції по Україні в цілому і окремо по регіонах, також дослідити галузеву структуру аграрного сектору України за період з 1990р. по 2014 рік. Предметом дослідження є тенденції зміни галузевої структури сільського господарства на різних рівнях господарювання та основні принципи оптимізації співвідношення рослинництва та тваринництва.

Література.

1. Білорус О.Г. Глобальний сталий розвиток: [монографія]. / О.Г. Білорус, Ю. М. Мацейко – К.: КНЕУ, 2006. – 488 с.

2. Аграрний фонд. <http://www.minagro.gov.ua>

3. Довганюк О.І. Організаційно-економічний механізм оптимізації галузевої структури виробництва у сільськогосподарських підприємствах / О.І. Довганюк // Інноваційна економіка. – 2007. – № 5. – С. 19-22.

4. Крупський В.С. Можливості державної фінансової підтримки сільського господарства в Україні під час економічної кризи / В.С. Крупський // Науковий вісник НАТУ України. - 2009. - Вип. 19.11. - С. 184-188.

5. Майстро С.В. Напрями державної підтримки аграрного сектора та її вплив на конкурентоспроможність продукції на світовому ринку

[Електронний ресурс]: / С.В. Майстро. - Режим доступу: http://www.nbuuv.gov.ua/e-journals/Dutp/2005-2/txts/galuz/05msv_psr.pdf.

6. Малік М.Й. Сталий розвиток сільських територій на засадах регіонального природокористування та еколого-безпечного агропромислового виробництва / М.Й. Малік, М.А. Хвесик // Економіка АПК. – 2010. – №5. – С. 3-12.

7. Пасхавер Б.Й. Основні проблеми розвитку сільськогосподарського виробництва / Б.Й. Пасхавер, А.В. Молдован, О.В. Шубравська // Економіка АПК. – 2012. – № 9. – С. 3-9.

8. Потіха А. Сільське господарство в економічній системі України / А.Потіха – К.: [Центр досліджень соціальних комунікацій]. http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=583:silskegospodarstvo&catid=8&Itemid=350

9. Реєнт О.П. Сільське господарство України і світовий продовольчий ринок (1861-1914 рр.) / О.П. Реєнт, О.В. Сердюк - К. : [Ін-т історії України НАН України], 2011. - 365 с.

10. Статистичний бюлетень України за 2014 рік / від. за випуск Н.П. Павленко. – Київ: веб-сайт: www.ukrstat.gov.ua

Богданович О.А. Дослідження виробництва валової продукції та галузевої структури сільського господарства в Україні та по регіонах

Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва шляхом удосконалення його структури пов'язане із необхідністю забезпечення продовольчої безпеки регіону та його економічного розвитку.

Особливість діяльності сучасних агроформувань – це кількісна і якісна недосконалість галузевої структури виробництва в них, що спричиняє випуск неконкурентоспроможної продукції. Проблема особливо актуальна в умовах зростання конкуренції на аграрному ринку, що ускладнює процес реалізації продукції для місцевого виробника та погіршує його фінансове становище.

Ключові слова: валова продукція, галузева структура, рослинництво, тваринництво, сільське господарство, ефективність.

Богданович О.А. Исследование производства валовой продукции и отраслевой структуры сельского хозяйства в Украине и по регионам

Повышение эффективности сельскохозяйственного производства путем усовершенствования его структуры связано с необходимостью обеспечить продовольственную безопасность региона и его экономического развития. Особенностью деятельности современных агроформирований является количественное и качественное несовершенство отраслевой структуры производства, что влечет выпуск неконкурентоспособной продукции. Проблема особенно актуальна в условиях роста конкуренции на аграрном рынке, который усложняет процесс реализации продукции для местного производителя и ухудшает его финансовое положение.

Ключевые слова: валовая продукция, отраслевая структура, растениеводство, животноводство, сельское хозяйство, эффективность.

Bogdanovich O.A. Research of production of gross goods and of a particular branch structure of agriculture in Ukraine and on regions

Increase of efficiency of agricultural production by the improvement of its structure related to the necessity to provide food safety of region and its economic development. The feature of activity of modern agricultural association is quantitative and high-quality imperfection of a branch structure of production, that entails the issue of uncompetitive products. A problem is especially actual in the conditions of growth of competition at the agrarian market which complicates the process of realization of products for a local producer and worsens his financial position.

Keywords: *gross products, of a particular branch structure, plant-grower, stock-raising, agriculture, efficiency.*

Рецензент – Левкіна Р.В., д.е.н., професор

УДК 339.137.2[3-4] : 001.891.34

**МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ**

***БОГОМолова К.С., АСПІРАНТ*,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА***

Постановка проблеми у загальному вигляді. Реалії сьогодення ставлять перед підприємствами постійні випробування. Намагаючись відповідати сучасним вимогам споживачів, бути спроможними запропонувати якісні товари, підприємства повинні постійно працювати в напрямку підвищення конкурентоспроможності своєї продукції. Перед вітчизняними товаровиробниками постає задача створити продукцію конкурентоспроможною не тільки на внутрішньому, а й на зовнішньому ринках. Існує багато факторів, які впливають на формування конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції. Саме за допомогою розроблених підходів стає можливим дослідити створення конкурентоспроможної продукції на кожному етапі її виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання конкурентоспроможності агропромислових підприємств було і залишається актуальним для науковців. Визначенню рівня

---

* Науковий керівник – Красноруцький О.О., д.е.н., професор